

TIJDSCRIFT
VAN HET
NEDERLANDSCH GENOOTSCHAP
VOOR
MUNT- EN PENNINGKUNDE

ONDER DE ZINSPREUK

„Concordia res parvae crescunt“

TE

AMSTERDAM

3^e Jaargang — 1° Aflevering

AMSTERDAM
G. THEOD. BOM EN ZOON
1895

De Alkmaarsche Vroedschapspenning.

Door C. W. BRUINVIS.

Op het voorbeeld van andere steden besloot de Alkmaarsche vroedschap den 12 April 1692 het presentiegeld harer leden te vervangen door een bepaaldelijk daarvoor geslagen penning. Men onderzocht wat de invoering daarvan zou kosten, en wel te Gouda, waar zij nieuwelings geschied was. Naar de tekening van ARENT LEPELAAR, die *f* 18 voor zijne moeite ontving, waren de stempels gesneden door JOSIAS DRAPPENTIER, den 11 Maart 1692 betaald met *f* 370; voor het slaan van 70 gouden en 3000 zilveren penningen genoot dezelfde *f* 360, en het benoodigde metaal kwam op *f* 1400 + 7 t. h. of *f* 98 voor het goud en *f* 2981:6:— voor het zilver, zoodat de invoering aldaar in het geheel *f* 5209:6:— gevorderd had.

Te Alkmaar bedroeg het presentiegeld 12

stuivers, en de penning zou in zilver 12 of 12 $\frac{1}{2}$ stuivers waardig moeten zijn. De als graveur en dichter welbekende rechtsgeleerde **ROMEIN DE HOOGHE** te Haarlem teekende een ontwerp, en men trad daarover in onderhandeling met den stempelsnijder **REINIER ARONDEAUX** te Amsterdam. Op diens bericht, dat hij het ontwerp niet kon uitvoeren op een penning van 12 stuivers waarde, werd den 6 Augustus goedgevonden er een van 25 stuivers te doen vervaardigen, om voor het bijwonen van 2 vergaderingen te strekken. Na gevoerde onderhandelingen, zoo over het leveren der stempels als het slaan der penningen, werden hem den 9 April 1693 twee contracten toegezonden, met verzoek het eene geteekend terug te sturen; maar den 17 schreef hij, dat hij onmogelijk het door hem al reeds te laag gestelde salaris van *f* 800 kon verminderen tot *f* 750, zoodat hij verzocht hem voor de stempels *f* 500 te geven, als andere Hollandsche steden gedaan hadden, en hem van het slaan der penningen te versoonen, waarvoor men in de munt wellicht beterkoop terecht kon dan bij hem, wiens gereedschap voor het begeerde groot getal minder geschikt was. De vroedschap autoriseerde burgemeesteren over de *f* 50 heen te stappen en liet verdere kleinigheden tot hunne discretie.

In de den 29 Juli te Amsterdam geteekende overeenkomst is niettemin de *f* 750 behouden, maar *f* 50 als eene vereering toegezegd wanneer alles naar genoegen zou zijn afgelopen. Voor de keerzijde moest het laatste model van DE HOOGHE gevolgd worden, met weglating van DEUS QUASSATA TUETUR. Met de te leveren stempels moesten in deze provincie ter keuze van burgemeesteren tot perikel van ARONDEAUX 4000 penningen geslagen kunnen worden, en hij zou nog een stel moeten leveren, waarmede tot zijn perikel 200 te doen slaan. Zoodra hij het eerste stel gereed had, zou hij 30 penningen aan burgemeesteren moeten vertoonen, en werden deze goed bevonden, de 4000 en 200 slaan en leveren. Voor lekkage van het zilver mocht hij niets vorderen, en het oordeel over het behoorlijk naar de kunst gesneden zijn der stempels verbleef aan DE HOOGHE.

Den 13 November zond hij 32 penningen, elk wegende 8 engels, samen 25 looden en 7 engels, komende op 24 stuivers per stuk, daar hij ze niet lichter had kunnen maken. De proef schijnt voldaan te hebben, want 3 dagen later machtigde de vroedschap burgemeesteren om voor de penningen „tot een getal van 4000 gld.” zilver te koopen. Bij CHARLES BARBUU EN ZOON kocht men nu 3 baren zilver van 192 mark fijn of in geld *f* 4737 : 11 : —, waarbij aan agio

van bankgeld kwam $5\frac{3}{8}$ t. h. of f 254 : 13 : —, dus te zamen f 4992 : 4 : —.

Den 17 December leverde ARONDEAUX 430 stuks af, maar daarna ondervond hij moeilijkheid. Zooals hij den 17 Maart van het volgende schreef, was hij weinig gevorderd, want 7 of 8 weken geleden was een knecht bij het slaan, door het zware ijzer waarin de penningen geplet werden, de groote teen verpletterd, waardoor hij nog wel 5 weken onbekwaam zou zijn, en de andere knecht was 4 of 5 weken ziek geweest, maar nu bezig aan het praepareeren der zilveren platen, waarvan hij al 400 gedaan had; de schrijver was voornemens eerst al de plaatjes gereed te maken, en dan het slaan achter elkander af te doen; hij zond het afdruksel eener nieuwe helft, de letters wat resoluter genomen, en oordeelde het beter als aan het boek op de pedestal geen zegels gemaakt werden, wijl het anders te vol werd; en voorts een penningje, waarop de letters onderaan wat verscherpt waren; 200 zoodanige lagen bij hem ter beschikking gereed. Den 13 Augustus leverde hij 1946, den 26 April 1695 nog 1627 stuks af, makende met die van 17 December 1693 te zamen 4003, waarmede het gekochte zilver op 4 ons na verantwoord was (De 32 tot proef gezondene waren vermoedelijk tot hem terug-

gekeerd, in de verrekening van het zilver worden deze niet genoemd).

Na de zilveren ging men over tot het slaan van gouden penningen. Den 30 April 1695 besloot de vroedschap 100 zoodanige, ter waarde van p. m. *f* 30, te laten maken en aan ieder harer 24 leden er een uit te reiken, en verder één aan ieder nieuw te benoemen lid van het collegie, daarvoor *f* 100 ten behoeve der stadsfinanciën bijdragende. Bij toetsing te Amsterdam werd bevonden, dat een gouden penning woog 14 engels, van ducatengoud, rozenobelgoud naderende, à 47 of 48 stuivers, komende op *f* 33 : 12 : —, en van goud van 22 caraten, zooals jacobussen, carolussen, ducatonen, ridders, pistolen en guinjes, a 44 stuivers, op *f* 30 : 16 : — per stuk. De eerste soort goud nemende zouden 50 penningen dus *f* 1680, in het tweede geval *f* 1540 kosten. De essayeur, die het koopen zou, was ANTHONY GRILL, wonende in de Kalverstraat. Het maken bood JACOBUS VAN DISHOECKE, wonende in de Gravenstraat, aan voor *f* 4 per ons, of 2 : 16 : — per penning van 14 engels.

Den 4 September berichtte ARONDEAUX aan burgemeesteren, dat hij 104 gouden penningen gereed had en zij wat lichter uitgevallen waren dan 14½ engels, namelijk 13 engels en 29 a 30 azen. Alzoo zouden van de gekochte 73 onsen goud 12½ engels overblijven, waarvoor

hij het bedrag a *f* 29:13:— zou zenden als hij order tot het leveren der penningen bewam. Den 28 ontvingen de raadsleden hunne zichzelve toegedachte exemplaren.

Den 16 Januari 1699 bij provisie voor één gouden penning, en den 24 December 1704, 11 December 1706 en 6 November 1708 wegens het verminderen van den voorraad zilveren penningen werd door de vroedschap bepaald, dat 27 daarvan konden ingeruild worden tegen een gouden; den 24 December 1704 ook, dat een zilveren ter secretarie verwisseld kon worden tegen *f* 1:5:— en een gouden tegen *f* 33:15:—, welk besluit ten aanzien der zilveren vernieuwd werd den 6 November 1708, toen het aantal zoo verminderd was, dat men in de met Kerstmis te houden uitreiking niet zou kunnen voorzien. Den 11 December 1706 werden burgemeesteren ook nog gemachtigd om wegens het verminderen der gouden penningen 50 te laten bijmaken; deze werden den 31 dier maand ontvangen.

Den 20 October 1711 besloot men den voorraad zilveren penningen met 1000 te vermeerderen, en ARONDEAUX werd daarvoor weder in den arm genomen. Den 30 gaf hij op, dat hij het zilver zou leveren voor *f* 25:12:— het mark fijn, en dat het maken der penningen 2 stuivers per stuk zou kosten. Men vond dat

maakloon wat duur en ARONDEAUX daalde, om den heeren genoeg te doen, af tot $1\frac{3}{4}$ stuiver (een verschil van $f 12 : 10$ —!). Den 21 December, toen de nood tegen de Kerstmis-uitreiking zeker drong, schreef hij, dat de bode hem de 2 stempels overhandigd en hij die aanstonds naar Dordrecht gezonden had, met aanbeveling aan den muntmeester om spoed te maken. Deze had den 19 's avonds en 's nachts bij de kaars en met groote haast doorgeschroefd, zoodat er onder de 270 vervaardigden wel eenigen zouden zijn, die de begeerde nettigheid niet hadden. De muntmeester had geen tijd die uit te zoeken en hem verzocht het te doen, maar vóór het afvaren van den beurtman kon het niet meer geschieden, men moest dus de minder goede maar terugzenden. Het deed hem hartelijk leed, dat er buiten zijne schuld zulk een moeilijk toeval in 't maken gekomen was.

Den 19 December 1712 werd met SMELTZING te Leiden gecontracteerd over het maken van 4 stempels en van penningen, waarvan bij zijn overlijden in het voorjaar van 1714 maar één stempel gereed was gekomen.

Toen mr. ARIS VAN DER MIEDEN in 1718 tot lid der vroedschap verkozen was, had men voor hem geen gouden penning meer voorhanden, en zat men nog met een gebroken stempel,

zoodat er niet bij te slaan was. Men besloot toen den 12 November, hem *f* 100 te laten storten verminderd met de waarde van den hem ontgaanden penning, maar volgende nieuwe leden toch de volle *f* 100 te doen betalen *). Eene verantwoording van genoemd jaar leert ons waar de 154 gouden penningen gebleven zijn: van 24 werd het hiervoor reeds gemeld, 1 werd den 6 December 1696 „tot voldoening van de conventie” aan **ROMEIN DE HOOGHE**, 27 werden aan nieuwe vroedschappen bij hunne beëdiging en 45 aan burgemeesters toegekend voor 2 jaren „toezicht en directie van de ontvang en uitgaaf van de penningen in de ijzeren kist”, terwijl 57 ingeruild zijn tegen zilveren.

Den 14 Augustus 1735 werden burgemeesteren gemachtigd om te accordeeren over het maken en leveren van een nieuwen stempel, en het doen slaan van zooveel gouden en zilveren penningen als zij dienstig zouden oordeelen. Hun voorstel daartoe was dus gemotiveerd: „dewijl de oude stempels over lang gebrooken off verlooren sijn, ende de penningen daar op

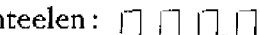
*) Het bleef daar niet bij: tot de punten van mesnage, den 19 November 1747 door de vroedschap gearresteerd, behoorde ook, dat een nieuw lid ten profijte der stad zou geven *f* 700, in plaats van *f* 300 zooals sedert 23 December 1732 was betaald. Tot de in het laatst van 1747 ingevoerde bezuinigingen behoorde ook, dat in het vervolg één zilveren penning zou strekken tot vergoeding voor het bijwonen van vier raadszittingen.

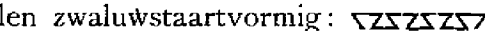
geslagen off geplet voor veele jaren door de uytdeelingen geabsorbeerd geworden.”

Den 29 Augustus 1784 werd nogmaals besloten tot het vernieuwen der stempels en het slaan van penningen. Of hiervan iets gekomen is valt te betwijfelen, daar de stad hare middelen wel noodig had voor de nieuwe bewapening der gereorganiseerde schutterij. De tijd der vroedschapspenningen spoedde bovendien ras ten einde.

Gelijk die van meer steden zinspeelden op eene merkwaardige gebeurtenis uit het verleden, hielden de Alkmaarsche de gedachtenis levendig van de roemrijke verdediging in 1573.

Uit het medegedeelde aangaande de stempels zijn de verschillen te verklaren, die, bleef de teekening in hoofdzaak ook onveranderd, in de keerzijden der afslagen voorkomen. Het Stedelijk Museum te Alkmaar, 2 exemplaren in goud en 4 in zilver bezittende, doet ons 4 variëteiten kennen:

1. Breede burg, de kanonnen elk 2 wielen toonende; op de burg 4 vierkant besneden kanteelen: .

2. Burg en kanonnen als voren, de kanteelen zwaluwstaartvormig:

3. Burg en kanteelen als n°. 2, de kanonnen met één wiel.

4. Smalle burg, de kanonnen met 2 wielen,

de kanteelen niet meer dan wigsgewijze ingesneden: [V̄V̄V̄]

Op niet één dezer penningen heeft het boek op de pedestal afhangende zegels.

Van de beide voorhanden stempels komt de keerzijde, waarvan het stempelijzer grooter omtrek heeft dan dat van den voorkant, overeen met n^r. 3.

De afbeelding bij VAN LOON, I, 168, toont aan de kanonnen 2 wielen, en een smalle burg gedekt met 5 meer haaksch ingesneden kanteelen, wat dit getal betreft waarschijnlijk ten gevolge eener vrijheid van den afteekenaar.

Eene berijmde beschrijving, in den vorm van een ontzetlied, door den Alkmaarschen corrector GERARD KEMPER in 1735 vervaardigd, vergezelt de door J. C. PHILIPS JR. gegraveerde afbeelding (als n^r. 1) in BOOMKAMP's werk *Alkmaer en zyne geschiedenissen*.